

Hemels, S. J. C., *Door de muze omhelsd. Een onderzoek naar de inzet van belastingsubsidies voor kunst en cultuur in Nederland* (Dissertatie Leiden 2005, Nijmegen: Wolf Legal Publishers, 2005, xxviii + 474 blz., €30,-, ISBN 90 5850 114 0).

Toen de Nederlandse regering in 1893 de wet op de vermogensbelasting invoerde, ging dat gepaard met een vrijstelling voor voorwerpen van kunst en wetenschap. Daarbij speelde het argument dat de bewuste voorwerpen vanwege hun bijzondere aard niet per se als handelswaar moesten worden beschouwd. De eigenaren konden ze ook uit liefde voor kunst of wetenschap in bezit hebben. Om die liefde te bevorderen was er de vrijstelling.

Anno 2006 is deze fiscale faciliteit er nog steeds, maar de argumentatie erachter is gewijzigd. Voorop staat nu het belang van het bevorderen van particulier kunstbezit. Particulieren die aan collectievorming doen, krijgen de mogelijkheid hun kunst af te zonderen van hun andere vermogensbestanddelen. De fiscus spoort de koper van kunst daarmee aan zijn bezit niet als belegging te beschouwen, met wellicht verkooptransacties in het verschiet. Om dezelfde redenen worden donateurs van cultuur gesteund. Zij kunnen de afdracht van giften zó regelen dat de fiscus daaraan flink bijdraagt. De laatste jaren zijn zo tientallen fondsen op naam ingesteld. Daarmee kan de schenker zijn naam vereeuwigen terwijl de cultuurzorg op vele terreinen met behulp van belastinggeld financieel een grote slag slaat.

In mei 2005 promoveerde de fiscaliste Sigrid Hemels aan de Universiteit Leiden op een onderzoek naar belastingsubsidies voor kunst en cultuur. In de publicatie daarover beschrijft zij de oorsprong van, de argumentatie rondom en de effecten van alle culturele belastingmaatregelen die Nederland kent. En dat zijn er nogal wat. Ze laten zich groeperen naar maatregelen met betrekking tot de inkomsten- en vermogensbelasting, de vennootschapbelasting, de omzetbelasting, de successiewet, de wet op de motorrijtuigenbelasting en de wet belastingen op milieugrondslag. Hemels maakt haar inventarisatie met behulp van een vast stramien. Telkens kijkt ze naar de financiële effecten van de belastingverlichtingmaatregel, de onderbouwing ervan en naar de mate waarin de staatssecretaris van Financiën de bewuste maatregel al dan niet periodiek aan een kritisch oordeel onderwerpt. En of de maatregel *Europaproof* is (vaak niet). Al snel komt aan het licht dat het ministerie van Financiën zich vrijwel nergens echt verdiept in de effecten van haar instrumentarium. En als het al aandacht schenkt aan de vraag in hoeverre een belastingsubsidie in het publieke debat te verdedigen is, vaart het min of meer blind op niet zelden al achterhaalde veronderstellingen die het aan de vakministeries ontleent, in dit geval het ministerie van OCW. Hemels ordent de aangetroffen dossiers rondom de belastingsubsidies op een overzichtelijke manier en schenkt daarnaast uitgebreid aandacht aan de relevante (internationale) literatuur op het snijvlak van fiscaal recht en cultuur. Op grond daarvan komt zij met een eigen oordeel van de waarde en werking van het stelsel van belastingsubsidies ten gunste van de kunst.

Die waarde is niet gering: al met al zorgen betrokken belastingsubsidies ervoor dat de schatkist jaarlijks zo'n €800 miljoen misloopt, een bedrag dat omvangrijker is dan het bedrag dat het ministerie van OCW voor directe subsidies aan kunst en cultuur beschikbaar heeft, te weten €750 miljoen. Hemels ziet die 800 miljoen als bouwstenen voor wat zij noemt 'vraaggestuurd beleid'. Dat is een rake definitie want mensen die gebruikmaken van belastingfaciliteiten bepalen feitelijk zelf wat er met 'hun' belastinggeld gebeurt. Zo kan iemand die een schenking doet aan een museum profiteren van 52% belastingaftrek. Daarmee wordt een bedrag aan gemeenschapsgeld toegekend aan het desbetreffende museum, niet omdat een staatssecretaris of wethouder dat politiek beslist, maar omdat een kunstlievende burger dat publieke geld via een particuliere beslissing naar dat museum stuurt.

Het leeuwendeel van de belastingsubsidie blijkt te worden gegeneerd door een verlaagd tarief voor de omzetbelasting (6 in plaats van 19%) waardoor de consumentenprijzen in de boeken- en bladenbranche kunstmatig laag blijven. Die verlaging scheelt de fiscus een slordige €600 miljoen. Een forse consumentensubsidie die overigens niet alleen ten goede komt aan de bellettrie, maar ook aan *glossy magazines* en spoorboekjes. Het lage tarief dat voor de toegangskaartjes van theaters, musea en bioscopen geldt, heeft eenzelfde brede werking en 'subsidieert' ook de pornobioscoop. Maar het werkingsgebied van het lage btw-tarief is wel in beweging. Recent werden peepshows tot het lage tarief toegelaten omdat zij met toneelvoorstellingen gelijk te stellen zijn, terwijl de kermis vanwege zijn commerciële karakter naar het hoge tarief werd overgezet. Preciezer werken de ontheffingssystemen bij giftenaftrek, successierechten en monumentensubsidies, maar de bedragen die daar gederfd worden zijn *peanuts* vergeleken bij die van de omzetbelasting. Toch heeft Hemels juist de meeste sympathie voor dergelijke belastingfaciliteiten. Ten eerste omdat ze met grote precisie werken en ten tweede omdat de belastingsubsidie alleen dan wordt toegekend als de donateur zelf al een reëel financieel offer brengt en daarmee zijn betrokkenheid bij kunst toont.

Over de werking van het stelsel is Hemels niet onverdeeld positief. Zij denkt dat de effectiviteit van belastingsubsidies zou kunnen toenemen als ze onder het regime van het vakministerie OCW zouden worden gebracht. Daar zouden ze in het kader van het cultuurbeleid beter kunnen worden afgewogen tegen – dan wel aanvullend kunnen werken op – het instrument van directe subsidies. De vraag is echter of dat wel zo verstandig is. De overheidszorg voor cultuur is nu eenmaal opgedeeld in verschillende taken en beleids-elementen, verspreid over verschillende vakministeries met eigen ambities en expertises. Denk aan Buitenlandse Zaken, Volksgezondheid, Welzijn en Sport, Justitie of Economische Zaken/Werkgelegenheid. Naar mijn mening zou het de voorkeur verdienen dat elk bij de cultuur betrokken departement zijn eigen regelgeving zo nauwgezet mogelijk ontwikkelt en bewaakt. Dat maakt het cultuurbeleid binnen het regeringsbeleid breder en minder kwetsbaar.

Het boek van Hemels is een fenomenale prestatie. Zij heeft zeer belangrijk onderzoek verricht en de discussie over cultuurbeleid verrijkt met een dimensie van vraagsturing die tot op heden bij gebrek aan kennis vrijwel onbesproken bleef. Ze toont overtuigend aan hoe belangrijk het aandeel belastingsubsidies in

de cultuurzorg is, en hoe achteloos er desondanks mee wordt omgesprongen. De staatssecretaris van Financiën zou zich door deze publicatie aangesproken moeten voelen. Aan hem de taak beter op zijn regelgeving toe te zien.

Cas Smithuijsen